

T: 1. Doup. pah. (Kadaň, vrch Špičák), 2. Stř. Poohří (Vysočany; Zahofany; Bylany), 3. Podkruš. pán. (Chomutov), 4b. Lab. střed. (Kundratice), 6. Džbán (Kladno), 7c. Slán. tab. (Sasky), 7d. Bělohor. tab. (Svárov), 8. Čes. kras (Vonoklasy), 9. Dol. Povlt. (Praha, Jenerálka; Praha-Stodůlky; Praha-Háje), 10b. Praž. kotl., 12. Dol. Pojiz. (Čistá), 13a. Rožd. tab. (Bělušice), 14. Cidl. pán. (Jičín), 15. Vých. Pol., 16. Znoj.-brn. pah., 17. Mikul. pah., 18. Jihomor. úv., 20. Jihomor. pah., 21. Haná (Drahanovice; Kroměříž). – M: 24. Hor. Poohří (Ostrov), 25. Krušn. podh. (Petlery; Dolina), 28. Tep. vrchy (Březová), 31. Plz. pah., 33. Branž. hv. (Brniřov; Loučim), 36. Horaž. pah. (Černíč), 37. Šum.-novohr. podh., 38, 39. Jihočes. pán., 41. Stř. Povlt., 42. Votic. pah. (Měšice), 46. Lab. písk. (Bělá; Dolní Chříbská), 47. Šluk. pah. (Krásný Buk; Fukov), 48. Luž. kotl. (Varnsdorf; Mandava; Hrádek nad Nisou), 49. Frýdl. pah. (Andělka; Čermousy, osada V Poli), 50. Luž. hory (Krompach), 56. Podkrk., 57a. Bělohr. (Dachovy, Soví doly), 58. Sud. mezih. (Božanov), 59. Orl. podh. (Rokytnice v Orlických horách), 60. Orl. opuky (Olešnice; Kostelec nad Orlicí; Potštejn), 61. Dol. Poorl. (Nová Ves; Týniště nad Orlicí, Kotanův mlýn; Malá Lhota), 62. Litomyš. pán., 63. Českomor. mezih., 64. Řičan. ploš. (Mirošovice), 66. Homosáz. pah. (Radvanice), 67. Českomor. vrch. (Humpolec; Žďár nad Sázavou; Velké Meziříčí; Leština u Kunžaku), 68. Mor. podh. Vysoč., 69. Želez. hory, 71. Drah. vrch. (Krásensko; Lišeň), 72. Zábř.-unič. úv. (Libina), 73b. Hanuš. vrch. (Šumperk, pěstována), 74. Slez. pah. (Krnov),

75. Jes. podh., 76a. Mor. brána vl., 78. B. Karp. les. (Strání, Velká Javořina), 80a. Vset. kotl., 82. Javorn. (Velké Karlovice; Leskově), 84. Podbesk. pah. (Lískovec, pěstována; Frýdek; Bocanovice). – O: 85. Kruš. hory (Háj; Pohraniční), 89. Novohr. hory (Hojná Voda), 98. Níz. Jes. (Nové Valteřice).

Celkové rozšíření: Původně v z. a stř. Evropě, pěstována v mírných i chladných pásech celé s. polokoule.

Význam: Pěstována a využívána v domácnostech jako siličná droga. Nejčastěji jsou kultivovány klony obsahující v silici větší podíl monoterpenu karvonu. V zahraničí je v menší míře využívána k průmyslovému získávání silice tohoto typu (spearmint).

Poznámka:*) Často se pěstuje rozmarýn lékařský (*Rosmarinus officinalis* L. Sp. Pl. 23, 1753), stálezelený aromaticky vonící keř s ± přímými nebo vystoupavými větvemi, s čárkovitými, podvinutými listy a modrofialovými květy. Původní ve Středozeří, v našem podnebí nepřezimuje, pouze v létě ho lze volně pěstovat v zahradách nebo na oknech. Používá se jako koření (čerstvé i sušené listy), též v lidovém léčení a při výrobě kosmetických přípravků. Užíván i jako symbolická svatební ozdoba. Obsahuje vonné silice. – Mapy: WALTER Arealkunde 172, 1954; WALTER et STRAKA Arealkunde 313, 1970.

33. *Lavandula* L. – levandule **)

Lavandula LINNAEUS Sp. Pl. 572, 1753.

Lit.: CHAYTOR D. A. (1937): A taxonomic study of the genus *Lavandula*. J. Linn. Soc. Bot. 51:153–204. – GUINEA E. (1972): Flora Europaea: notulae systematicae ad Floram Europaeam spectantes: no. 12. Labiatae. Bot. J. Linn. Soc. 65:263. – RABOTJAGOV V. D. (1977): Sravniteľne izučenie anatomo-morfologičeskich priznakov diploidnych i tetraploidnych rastenij lavandy. Bjull. Gosud. Nikit. Sada 1:66–71. – ŠOFERISTOVA E. G., RABOTJAGOV V. D. et MAŠANOV V. I. (1977): Organogenez i biologija cvetenija lavandy i lavandina. Bot. Ž. 62:1479–1491. – TUCKER A. O. (1981): The correct name of lavandin and its cultivars. Baileya 21:131–133. – SUAREZ CERVERA M. (1987): Estudio carpológico del genero *Lavandula* L. (Lamiaceae) en la Peninsula Iberica. Acta Bot. Malacitana 12:161–171.

Polokeře nebo keřky silně aromatické s přímými dřevnatými větvemi a celistvými celokrajnými listy. Lichopřesleny drobných květů nahloučeny v terminálních lichoklasech. Kalich pravidelný, trubkovitě nálevkovitý; koruna dvoupyská, fialová. Tvrdky zaobleně 3hranné, hnědé, lesklé. – Asi 20 druhů od Kanárských ostrovů přes Středozeří do Přední Indie. – Entomogam.

1. *Lavandula angustifolia* MILL. – levandule lékařská

Lavandula angustifolia MILLER Gard. Dict., ed. 8, 1768. – Syn.: *Lavandula spica* L. Sp. Pl. 572, 1753, [var. α L.] nom. ambig. – *L. officinalis* CHAIX Pl. Vap. 51, 1785. – *L. vera* DC. in LAM. et DC. Fl. Franç., ed. 3, 5:398, 1815, nom. illeg.

Exsikáty: TAUSCH Herb. Fl. Bohem., no 1115.

Kořen kulový, hluboký. Stonky až (20–)50 (–60) cm vys., vystoupavé až přímé, tmavohnědé, dřevnatější, s přímými, bylinnými, ± 4hrannými chlupatými šedozelenými větvemi. Listy ± přisedlé, čárkovité až úzce kopinaté, 20–40 mm dl., 3–5 mm šir., na vrcholu zašpičatělé, dolní běloplstnaté, horní šedozelené. Lichopřesleny

5–10květé, nahloučené po (3–)4–5(–8) v terminálních lichoklasech, stopky lichoklasů 10–15 cm dl. Kalich protáhle zvonkovitý, 4–7 mm dl., krátce žláznatě chlupatý, hor. cíp zvětšující; koruna ca 10 mm dl., fialová, vně běloplstnatá, uvnitř žláznatě pyřitá; tyčinky ± uzavřené v korunní trubce; podsemeníkový žláznatý val 4laločný s předním lalokem nejdelším, zadní lalok nejkratší, okraje laloků celistvé. Tvrdky ca 2 mm dl., lesklé, hnědé až černohnědé. (VI–)VII–VIII. Ff.

$2n = 54$ (extra fines)

Pěstuje se jako užitková a okrasná rostlina. Používá se v kosmetickém a farmaceutickém průmyslu i lidovém léčení. Aromatické složky

*) Zpracoval P. Tomšovic

***) Zpracoval P. Tomšovic

(levandulový olej) jsou obsaženy hlavně ve žláznatých chlupech kalicha. Pochází ze z. Středomozí, u nás pěstována v teplejších oblastech a chráněných polohách. Vyžaduje lehčí půdu s obsahem vápníku, těžké půdy nejsou vhodné. Rozmnožuje se výsevem nebo dělením rostlin. V teplých oblastech občas zplaňuje, např. Oře-

chovice pod Velkým Kosířem, Nesalovice u Ivančic, Křtiny, Buchlovice, Libava, Humpolec. Na květy se sklízí za plného květu. K pěstování jsou povoleny kultivary Krajová a Beta. Méně často se pěstuje kříženec lavandina, *L. × intermedia* EMERIC ex LOISEL. (*L. angustifolia* × *latifolia* VILL.).

34. *Salvia* L. – šalvěj *)

Salvia LINNAEUS Sp. Pl. 23, 1753. – Syn.: *Horminum* MILL. Gard. Dict. Abr., ed. 4, 1754. – *Sclarea* MILL. Gard. Dict. Abr., ed. 4, 1754. – *Covola* MED. Staatswirthsch. Vorles. Churpfälz. Phys.-Ökon. Ges. 1:227, 1791 vel Philos. Bot. 2:67, 1791. – *Jungia* HEISTER ex MOENCH Meth. Pl. 378, 1794, nom. illeg., non L. fil. 1782. – *Schraderia* HEISTER ex MED. Philos. Bot. 2:40, 1791, nom. rejic., non *Schradera* VAHL 1797, nom. cons. – *Stiefia* MED. Staatswirthsch. Vorles. Churpfälz. Phys.-Ökon. Ges. 1:200, 1791 vel Philos. Bot. 2:40, 1791. – *Salvia* sect. *Aethyopys* BENTHAM Bot. Misc. 3:373, 1833. – *S.* sect. *Drymosphace* BENTHAM Bot. Misc. 3:373, 1833. – *S.* sect. *Hemisphace* BENTHAM Bot. Misc. 3:374, 1833. – *S.* sect. *Plethiosphace* BENTHAM Bot. Misc. 3:373, 1833. – *Crolocos* RAFIN. Fl. Tellur. 3:93, 1837. – *Megyathus* RAFIN. Fl. Tellur. 3:93, 1837. – *Aethiopsis* (BENTHAM) OPIZ Sezn. Rostl. Květ. Čes. 11, 1852. – *Drymosphace* (BENTHAM) OPIZ Sezn. Rostl. Květ. Čes. 38, 1852. – *Hemisphace* (BENTHAM) OPIZ Sezn. Rostl. Květ. Čes. 50, 1852. – *Plethiosphace* (BENTHAM) OPIZ Sezn. Rostl. Květ. Čes. 75, 1852. – *Polakia* STAPP Denkschr. Akad. Wiss., cl. math.-natur., 50:43, 1885. – *Arischrada* POBED. Nov. Sist. Vysš. Rast. 9:247, 1972.

Lit.: DESJATOVA-ŠOSTENKO N. A. (1932): Kritičeskaja zametka o *Salvia dumetorum* Andr. Izv. Bot. Sada 30:669–671. – HRUBÝ K. (1934): Zytologie und Anatomie der mitteleuropäischen Salbei-Arten. Beih. Bot. Cbl. 52:298–380. – HRUBÝ K. (1941): Untersuchungen von zwei *Salvia*-Artbastarden. Věstn. Král. Čes. Společ. Nauk 9:1–13. – DOMIN K. (1948): O premenlivosti šalvie lučnej (*Salvia pratensis* L.). Přírod. Sborn. Matice Slov. 3:65–86. – DELESTAING N. (1954): Contribution à l'étude du genre *Salvia*. Rev. Cytol. Biol. Vég. 15:195–236. – HRUBÝ K. (1955): Anatomické znaky při taxonomickém hodnocení. (Anatomy of leaf petioles of *Salvia* L.). Preslia 27:348–353. – HEDGE I. C. (1957, 1959–1961): Studies in East Mediterranean species of *Salvia*: I., II., III., IV. Not. Roy. Bot. Gard. Edinburgh 22:173–188, 1957; 23:47–70, 1959; 23:167–172, 1960; 23:559–567, 1961. – WOJCIECHOWSKA B. (1958): Systematika, morfologia i anatomia owocow i nasion rodzaju *Salvia* L. Monogr. Bot. 6:3–37. – HEDGE I. C. (1961): *Salvia glutinosa* and *S. nubicola* sweet: Two previously confused species. Not. Roy. Bot. Gard. Edinburgh 23:205–208. – HRUBÝ K. (1962): Key to the supraspecific taxa of the genus *Salvia* L. Preslia 34:368–373. – HENDERSON D., PRENTICE H. et HEDGE I. C. (1968): Pollen morphology of *Salvia* and some related genera. Grana Palynol. 8:70–85. – LIPPERT W. (1979): Zur Kenntnis von *Salvia* Sektion *Salvia* im westlichen Mittelmeergebiet. Mitt. Bot. Staatssamml. München 15:397–423. – HAQUE S. et GHOSHAL K. K. (1980): Karyotypes and chromosome morphology in the genus *Salvia* L. Cytologia 45:627–640. – HAQUE M. S. et GHOSHAL K. K. (1981): Floral biology and breeding system in the genus *Salvia* L. Proc. Indian Nat. Sci. Acad. 47:716–724. – HAQUE M. S., GHOSHAL D. N. et GHOSHAL K. K. (1981): Anthocyanins in *Salvia*: their significance in species relationships and evolution. Proc. Indian Nat. Sci. Acad. 47:204–209. – MARKOVA M. L. et IVANOVA P. S. (1982): Kariologično proučvane na rod *Salvia* L. v Balgariji: 1, 2. Fitologija 19:24–42; 20:3–19. – SOJÁK J. (1983): Fragmenta phytotaxonomica et nomenclatorica (4.). Čas. Nár. Muz., ser. natur., 152:12–25. – MACHMEDOV A. M. (1984): Šalfej srednej Azii i Kazachstana. (Sistematika, geografija i racionalnoe ispolzovanie). Taškent. – ROSUA J. L. et BLANCA G. (1986): Revision del genero *Salvia* L. (Lamiaceae) en el Mediterraneo Occidental: la seccion *Salvia*. Acta Bot. Malacitana 11:227–271. – ALZIAR G. (1988): Rectifications nomenclaturales et chorologiques dans les genres *Salvia* L. (Lamiaceae) et *Kickxia* Dumort. (Scrophulariaceae). Biocosme Méditerranéen 5:87–138. – ALZIAR G. (1988, 1989, 1990, 1992, 1993): Catalogue synonymique des *Salvia* L. (Lamiaceae). Biocosme Méditerranéen 5:85–86, 1988; 6:163–204, 1989; 7:59–109, 1990; 9:413–497, 1992; 10:33–117, 1993. – RODRIGUEZ-HAHN L., ESQUIVEL B., CARDENAS J. et RAMAMOORTHY T. P. (1992): The distribution of diterpenoids in *Salvia*. In: HARLEY R. M. et REYNOLDS T. [red.], Advances in Labiate Science, p. 335–347. Kew. – GRULICH V. et CHYTRÝ M. (1993): Botanische Untersuchungen im Nationalpark Podyjí (Thayatal) und im grenznahen Österreich. Verh. Zool.-Bot. Ges. Österreich. 130:1–31 [*Salvia austriaca* p. 23]. – ŠTĚPÁNKOVÁ J. (1999): Ojedinělý nález druhu *Salvia spinosa* v České republice. Zpr. Čes. Bot. Společ. 34:51–55.

Jednoleté, dvouleté nebo vytrvalé aromatické byliny či polokeře, žláznaté, chlupaté až bělovnaté, zřídka olysalé. Lodyhy přímé, větvené, s jednoduchými, většinou celistvými lodyžními listy a často vyvinutou přizemní růžicí listů. Květy uspořádané v lichopřeslenech tvořících koncový lichoklas; listeny obvykle drobné, většinou zřetelně se lišící od listů, často různě zbarvené; květní stopky krátké. Květy oboupohlavné, často přítomny i funkčně pouze samičí, souměrné; kalich trubkovitý či zvonkovitý, dvoupyský; koruna dvoupyská, fialová, modrá, růžová, žlutá či bílá, hor. pysk přilbovitý, srpovitý nebo rovný, dol. pysk 3laločný s největším stř. lalokem; tyčinky 2 přední, zadní 2 redukováné v malá staminodia nebo zcela zakrnělé, prašné váčky spojené pohyblivým spojidlem, čárkovitě

*) Zpracovala J. Štěpánková